

O úpadku buržoasní psychologie.

(Dokončení.)

Dr. J. LINHART, docent pedagogické fakulty KU v Praze.

III. O některých rasistických směrech v psychologii.

1. Biotypologie a eugenika.

Tendence k rasismu se v psychologii vyskytují všude tam, kde je lidská podstata biologisována, kde se objevují názory, že základem člověka jsou pudy, instinkty — prostě jakési dědičné vlastnosti, jednoznačně podmíněné geny — a kde se zapomíná, že podstata člověka je společenská a že jeho vědomí není určováno dědičností, nýbrž společenským bytím. Na základě tohoto falešného biologicko-sociálního darwinismu se pak dospívá k „učení“ o nerovnocennosti ras a o „nadlidství“ určitých národů.

V Německu úlohu této fašisující a nakonec zcela fašistické a rasistické psychologie sehrála t. zv. *biotypologie*. Typologie je ono odvětví psychologie, které se zabývá studiem pravidelných a stálých rysů osobnosti, jež vytvářejí poměrně konstantní a pro určitou skupinu charakteristický typ. Pro reakční buržoasní typologii je příznačné, že zcela přehlížela sociální podmíněnost člověka a že se domnívala, že hlavním činitelem ve vývoji člověka jsou biologické morganistické zákony dědičnosti.

Hlavním rysem všech biotypologií — italského lékaře Lombrosa, francouzského lékaře Sigauda, německého psychiatra Kretschmera, psychologa Jaensche a j. — je *biologický determinismus*: člověk je už při svém zrození dědičně předurčen a jeho duševní vývoj je jen rozvíjení vrozených konstitučních dispozic. Od tohoto fatalismu, jenž podceňuje tvořivou moc výchovy, byl jen krok k rasismu, který hlásá osudovou předurčenost lidí i národů.

Příkladem takovéto rasistické psychologie je typologie marburského fašisty E. R. Jaensche, který rozdělil lidi podle citlivosti vegetativního nervového systému na základě výzkumů o tak zv. eidetických představách do několika typů: typ integrovaný navenek (má kladný vztah k okolí), integrovaný vnitřně (má pevné životní cíle), desintegrovaný (ve svých zájmech nesjednocený) atd. Dále stanovil úpadkový typ S, vyznačující se strachem, nedůvěřivostí a pod., k němuž prý patří většina Francouzů a hlavně Židů, kteří prý mají záporný a destruktivní vztah k světu. Jako věrný Hitlerův lokaj ospravedlňoval Jaensch svou psychologií fašistické plynové komory a cynické vyhlazování národů.

Rovněž na nevědeckém biologickém morganistickém základě vytváří typologii E. Kretschmer („Körperbau und Charakter“). Schopnosti, zájmy a charakter člověka určuje prý krevní chemismus a činnost žláz s vnitřní sekrecí; tyto biologické dědičné faktory jsou prý zá-

kladem lidské osobnosti a vytvářejí tři druhy typů: typ pyknika (tendence k tloustnutí), typ leptosoma (štíhlý, hubený) a typ atletika. Tyto tělesné typy se pak prý vyznačují duševními vlastnostmi, jako jsou přizpůsobivost a organizační schopnosti u pyknika, abstraktnost a theoretisování u leptosoma a pod. Tyto názory jsou v oblasti psychiatrické (viz M. O. Gurevič, *Psychiatria*, 1949, str. 385) a tím více v oblasti psychologické nesprávné. Je nesmyslné hodnotit člověka a jeho duševní kvalitu a význam podle tloušťky a výšky jeho těla nebo podle jiných vedlejších a nepodstatných znaků, jak to činí buržoasní věda. V socialistické společnosti se stávají mírou hodnoty člověka takové podstatné vlastnosti, jako je jeho uvědomělost, vysoká ideovost, produktivnost jeho práce a j., jež jsou vytvářeny společností a výchovou.

Je příznačné a souvisí to s fašisací Spojených států amerických, že zde v současné době ožívají reakční názory Lombrosovy; na př. Američan E. A. Hooton se snaží „dokazovat“ závislost zločinnosti na dědičných biologických faktorech.

Není pochyb o tom, že existují biologické a fyziologické základy osobnosti, jak to dokazuje Pavlovovo učení o typech vyšší nervové činnosti, které odpovídají čtyřem známým temperamentům (cholerický, sanguinický, flegmatický a melancholický typ), avšak je hluboce mylné ulpívat na nich a prohlašovat je za „věčné a neměnné“. I. P. Pavlov, na rozdíl od Kretschmera a jiných buržoasních typologů, kteří spojovali temperament s krevním chemismem a pod., dokazuje, že jednotlivé temperamenty jsou v podstatě určovány zvláštnostmi typů nervové soustavy, jež spočívají v síle, rovnováze a labilnosti nervových procesů. Pavlovova klasifikace typů vyšší nervové činnosti připouští daleko více kombinací základních vlastností nervových procesů, než připouští mechanická a chudá klasifikace Kretschmerova; tím je dána výchově možnost, aby zasáhla do vývoje temperamentu a cílevědomými metodami žádoucí rysy temperamentu posílila a nežádoucí zeslabila. Proto se u člověka nikdy nevyskytuje temperament nezávislý na společnosti a výchově. Pavlov dále kritizuje Kretschmera proto, že nerozlišuje mezi *temperamentem a charakterem*. Temperament — říká Pavlov — spočívá ve vrozených vlastnostech nervového systému, avšak tyto vlastnosti jsou zacloňovány charakterovými rysy, utvářenými působením prostředí a výchovy. Různé biotypologické směry založené na morganismu vycházejí z toho, že tělesné i duševní vlastnosti člověka jsou určovány dědičně a že základem této dědičnosti je neměnná, věčná dědičná látka, zcela izolovaná od ostatního těla a nepodléhající vlivům prostředí. V rozporu s mičurinskou biologii a s Pavlovovým učením o vyšší nervové činnosti biotypologové tvrdí, že psychofysická konstituce člověka je určována výhradně faktory biologickými, především systémem žláz s vnitřní sekrecí, a že vnější životní podmínky nemají vliv na tělesný a duševní vývoj, nýbrž jsou jen pasivními podněty, jež probouzejí k životu vrozené vlastnosti. Vývoj a činnost těchto endokrinních žláz má prý rozhodující význam při utváření tělesných a duševních vlastností člověka.

„Stavba těla a psychofysiologická struktura,“ napsal v „Lidových novinách“ (14. 7. 1950) v duchu těchto nevědeckých biotypologických názorů univ. profesor biologie dr. B. Krajník, „dostávají poněkud

svoje ražení podle činnosti jedné nebo několika endokrinních žláz. Celá endokrinní soustava je jemný systém, v němž tvoření hormonů a jejich sekrece je regulována tak, že se hormony vytvářejí v potřebném množství a v pravý čas." Na jiném místě zdůrazňuje: „Ruku v ruce s rozvojem tělesné konstituce jde totiž duševní vývoj.“

Poněvadž činností endokrinních žláz je tedy určován nejenom tělesný, nýbrž i duševní vývoj, je možno podle představ biotypologie měření a porovnáváním tělesných proporcí zjistit tělesné a zároveň i duševní typy lidí, jak to činil již zmíněný německý psychiatr Kretschmer a j. Tyto duševní typy, vytvářející spolu s typem tělesným jednotnou konstituční strukturu, jsou určovány dědičně. Člověk má takové duševní kvality, jaké mu určil typ, k němuž dědičně náleží.

Tato nesprávná, vědeckým poznatkům odporující myšlenka, že duševní vývoj závisí na hormonální sekreci žláz, došla bohužel u nás značného uplatnění nejenom v biologii, nýbrž i v psychologii a pedagogice. Většina českých psychologů byla morganistické psychologii silně nakloněna; někteří z nich vyvozovali na základě morganismu přímo rasistické závěry (na př. C. Stejskal), jiní sice subjektivně a politicky s rasismem nesouhlasili, avšak svými odbornými psychologickými a pedagogickými pracemi se řadí do tábora reakčního morganismu. K těmto patří svým dílem i český pedagog a psycholog M. Skořepa, především svou známou knihou „Puberta“ (III. vyd. 1940), jejímž základním východiskem je konstitucionalistický názor, že žlázy s vnitřní sekrecí učují lidské vědomí. Autor v úvodu své knihy odmítá materialistický názor, že vědomí je vlastností vysoce organisované hmoty, t. j. mozku, neboť, jak praví, „je rozhodně naivní považovati živou hmotu mozkové kory za vyšší, než je živá hmota útrobního nervstva nebo interstitia“ (str. 14). Každá tkáň organismu má prý pro vývoj vědomí *stejný význam* jako mozek!

Z této nevědecké, vulgární koncepce vychází celá, ostatně nepůvodní a kompilační Skořepova kniha: jejím cílem je ukázat, jak jedna z těchto endokrinních žláz, *žláza pohlavní*, určuje duševní vývoj. Pohlavnímu pudu a pubertě se zde připisuje jakási kouzelná moc: pod podivným záhlavím „Pud po zákonitosti“ (str. 331) můžeme čísti: „V pubertě se připojují k těmto zjevům (t. j. k „pudovému podřizování se zákonům přírody“ - J. L.) první projevy přizpůsobení se vyšší zákonitosti, zesílení náboženského a mravního citu, religiozita a mravní fenomen (vědomí svobody, odpovědnosti, hledání smyslu života). Jako „příznačné pubertální touhy a zájmy“ označuje M. Skořepa „mnohostrannost a vysoké cíle“ (str. 382), dále „snahy o světový názor“ a „faustovské touhy poznat a vědět pravdu“ (str. 451).

Rovněž náboženské přesvědčení se prý rodí z pohlavního pudu: „Náboženství má co činiti s nejhlubšími pudy a dotýká se života v jeho nejvitalnějším bodu . . .“ Náboženský cit a pohlavní citění tkví ve společném kořeni — v pocitu závislosti“ (str. 457—468). Umění je prý důsledek toho, že někteří lidé ustrnou v pubertálním stavu (tak zv. „puerilismus“), u umělců se zachovává pubertální „touha hloubat a tvořit — umělci jsou do jisté míry věčnými dětmi či jinochy“ (str. 505). Když tímto způsobem obrátil všechny pojmy a hodnoty vzhůru nohama, zbývá M. Skořepovi ještě vyřešit ke spokojenosti buržoasní

třídy otázku žen. „Ostatně je v zájmu žen, aby o úplnou rovnoprávnost nestály. To, že jsou stranou veřejného života, je právě příčinou, proč jsou lepší než muži; jest u nich méně alkoholismu, zločinů, politikaření, mravního kšeftaření.“ Aby podepřel tento dávno vyvrácený názor o méněcennosti žen, cituje Skořepa reakčního francouzského psychologa Claparèda: „Je vskutku v zájmu rasy, aby žena byla více pasivní, konservativní, aby měla slabší zálibu ve výzkumech a podnikcích, jež by ji oddalovaly od domácího krbu . . . Zdá se, že toto relativní zkrácení dětství (t. j. že dívka dospívá pohlavně o něco dříve než jinoch - J. L.) jest prostředek, jehož užila příroda, aby zabzdila intelektuální vývoj ženy (podtrženo rhnou - J. L.). Žena má naopak život afektivní vyvinutější než její mužský druh . . .“ (str. 606—607).

Takovýmto nesmyslnými idealistickými názory byly zatěžovány a mateny hlavy našich učitelů v době tak zv. masarykovské a benešovské demokracie. Že skutečně u nás nešlo o pouze náhodné přimknutí k německé úpadkové, fašismu sloužící vědě, dokazují vysokoškolské přednášky „Biologické a psychologické základy pedagogiky“ (1948) dr. J. Vaňka. J. Vaněk rovněž vychází ze zpátečnického morganisticko-biotypologického hlediska.

Tyto příklady zajisté postačí k objasnění, že na základech morganistické biotypologie a konstitucionalismu není možno vybudovat vědeckou psychologii a pedagogiku. Konstitucionalisté a s nimi i ostatní morganisté v psychologii i biologii, domnívajice se, že člověk je ve své somatické i psychické stránce určován jakousi „věčnou“ dědičnou látkou, propadli nutně do nevědecké metafysiky a mnohdy i do reakčního rasismu.

Pavlovská fyziologie a psychologie naproti tomu dokazuje, že vedoucím a řídicím orgánem v lidském těle je centrální nervová soustava a především mozek; nikoli žlázy s endokrinní sekrecí, nýbrž především činnost mozku podmiňuje jednotu organismu. Avšak lidský mozek má tu zvláštní vlastnost, že se rozvinul vlivem práce a řeči a že se dále rozvíjí tím, jak člověk přeměňuje a ovádá přírodu — prostě je orgánem, který nejcitlivěji obráží v sobě vnější vlivy a nejjemněji reguluje vnitřní i vnější činnost lidského organismu. Jelikož právě tento, v historickém vývoji lidstva vzniklý lidský mozek řídí činnost organismu i chování člověka, znamená to, že podstata člověka je, jak zdůrazňoval Marx, společenská a že na př. i dědičné zákony mají u člověka jiný charakter, t. j. že je nutno nejspécifičtější zákonitosti dědičnosti hledat v centrální nervové soustavě a nikoliv v systému endokrinních žláz a že na lidský organismus mají společenské vlivy prostřednictvím nervového systému veliký vliv. Mozek je fyziologickým substrátem vědomí člověka; bylo by však chyba se domnívat, že vlastnosti mozku a jeho vývoj za života individua utvářejí vědomí a že vědomí je určováno dědičně. Vyšší nervová (duševní) činnost člověka se totiž může vyvíjet jedině působením vnějších zásahů, hlavně sociálního prostředí a výchovy, vědomí je *odrazem* vlivů, jimiž působí na člověka svět jej obklopující. Člověk se na př. rodí s jistými fyziologicko-mozkovými předpoklady pro myšlení a řeč, avšak mluvit a myslet se naučí teprve tehdy, když žije v prostředí, které ho od malička učí mluvit a myslet.

Případy dětí pohozených v pralesích a pustinách (byly zjištěny v Indii, USA a j.) dokazují tento ohromný význam sociálního prostředí pro duševní vývoj člověka: tyto děti nedovedly ani mluvit — vydávaly jen zvířecí skřeky —, ani myslet lidským způsobem. To znamená, že v průběhu individuálního života člověka se dějí ve vyšší nervové činnosti změny vyvolané výchovou a prostředím, které určují psychický vývoj člověka.

Pavlovovo učení a sovětská pedagogika vychází tedy z principu *tvořivého vlivu prostředí* (a t.m i výchovy) na člověka a zaměřuje se především na studium vztahů mezi organismem a jeho prostředím, při čemž rozhodující úlohu ve vývoji člověka, hlavně jeho vyšší nervové (t. j. psychické) činnosti má prostředí společenské a společenská výchova.

Leninova theorie odrazů a Pavlovovo učení o vyšší nervové činnosti vyvracejí všechny výmysly biotypologů, konstitucionalistů a morganistů v psychologii. To ovšem znamená odmítnouti nejen staré představy o psychice, nýbrž i staré, nesprávné výzkumné metody a dát se na plodnou cestu, kterou psychologii i fyziologii vyšší nervové činnosti ukázal I. P. Pavlov.

Nenávist k člověku a nevědeckost morganistických „theorií“ se nepokrytě projevila rovněž v t. zv. *eugenice*, která u nás byla hojně propagována a proto zanechala dosud trvalé stopy.

Eugenika vychází z toho, že lidé ve společnosti jsou na základě dědičnosti nestejně kvalitní: jsou v ní lidé nežádoucí, zločinci, slabomyslní a pod. a na druhé straně lidé plnící úspěšně svou společenskou funkci — první jsou „biologicky méněcenní“, druzí jsou „biologicky hodnotní“.

Kromě slabomyslných patří do skupiny biologicky méně hodnotných i pracující lid, dělnická a rolnická třída(!), neboť členové těchto tříd tím, že nezaujali ve společnosti lepší postavení než málo placených manuálních pracovníků, „dokázali“ svou „méněcennost“ proti zdatnějším, biologicky pro životní boj lépe vybaveným a proto i v životě (t. j. v kapitalistické společnosti) úspěšnějším lidem.

Všichni tito biologicky „méněcenní“ by měli prý omezit nebo vůbec zastavit svou plodnost, neboť tím, že se množí a mají děti, rozšiřují bídu na světě, působí lidstvu škody, snižují úroveň společnosti a ohrožují duševní rozvoj národa. Naproti tomu majetní, v životě úspěšní lidé by měli mít co nejvíce dětí, aby tak jejich „vysoké“ duševní i tělesné kvality zůstaly dědičností zachovány. Zatím však, jak konstatují eugenikové, je tomu naopak: dělníci a rolníci mají více dětí než „horní“ vrstvy, proto se lidský rod zhoršuje, talentů ubývá a přibývá méněcenných; tak na př. v Anglii a v USA rychle vzrůstá slabomyslnost a pod.; lidstvo prý je proto na šikmé ploše úpadku a degenerace.

Anglický známý reakční morganista Julian Huxley nedávno napsal v jednom americkém časopise úvahu, v níž se pozastavuje nad tím, že každých 24 hodin přibývá na zeměkouli 60.000 lidí;aráží ho, že nejvíce přibývá lidí v Asii, v balkánských zemích, v Sovětském svazu, v Jižní Americe a v severní Africe. A známý anglický biolog v duchu malthusianství, vyvráceného už Marxem, doporučuje, aby byla

rozvinuta rozsáhlá propaganda, která by přesvědčila příslušné národy, že zeměkoule nemůže uživit tolik lidí a že by tyto národy měly mít vyšší úmrtnost a nižší porodnost.

Buržoasie, která neumí a ani nemůže umět zajistit ani všestranný rozvoj lidí, ani nezbytné materiální předpoklady k jejich existenci, zneužívá biologické vědy k zakrytí svých dravých, nelidských cílů, vyhlazovacích válek a pod.

Eugenikové se domnívají, že jedině jejich zásahy do společenského vývoje mohou zachránit lidstvo od hrozby hladu a postupné degenerace: je nutno omezit plodnost „biologicky méněcenných“ „nižších“ vrstev a zvýšit plodnost biologicky zdatných lidí. Poněvadž však „méněcenní“ dobrovolně plodnost neomezí, je nutno zavést proti nim sterilizační zákony.

Biologickou dědičností vysvětlují eugenikové nejen růst duševních chorob, který lze v současné době pozorovat v kapitalistických státech a který je způsoben neutěšeným postavením lidí v buržoasní společnosti, nýbrž i hospodářské krise a bídu pracujícího lidu v buržoasním řádu.

Tato pavěda, která se snaží zakrýt rozpory, na něž hyne imperialistický svět, nemá místa v naší zemi, budující úspěšně socialismus. Socialistická věda a socialistická životní praxe usvědčuje eugeniky z podvodu a ukazuje, že rozkvět a blaho národů i jednotlivců je nutno zajistit jinými, nikoli eugenickými metodami.

Materialistická mičurinská biologie a materialistická pavlovovská fyziologie učí — na rozdíl od morganistických idealistických eugeniků — že na živý organismus, a tedy i na člověka mají mocný vliv životní podmínky, že organismus a jeho životní vnější podmínky tvoří jednotu. Profesor A. G. Ivanov-Smolenskij ve svém projevu na vědeckém zasedání Akademie věd SSSR a Akademie lékařských věd SSSR v červnu 1950 zdůraznil, že I. P. Pavlov „především chápal organismus jako celek ve smyslu vzájemné spojitosti všech jeho částí a jejich funkcí, ve smyslu soustavy pracující jako jediný celek, ale přitom soustavy, která je ve stálém a nepřetržitěm vztahu k vnějšimu prostředí“. Organismus se neustále pružně a pohyblivě vyrovnává s výkyvy a proměnami v okolním prostředí. To znamená, že organismus, jeho zdraví a duševní rozvoj člověka je možno a nutno upevňovat soustavnou a co nejdokonalejší tělesnou i duševní výchovou a rozumnou a skutečně vědeckou lékařskou péčí a nikoliv umělým, odporným a nevědeckým „plemenným výběrem“, jak navrhuji eugenikové.*)

---

*) Vhodným příkladem toho, jak buržoasie zneužívala morganistické pavědy ke svým egoistickým cílům, jsou některé popularisující příručky jako na příklad Šejnohova „Kriminální psychologie“ (1930), určená právníkům, kriminalistům a policistům. V této příručce můžeme se dočíst, že u děvčat z dělnické třídy je „pohlavní čest imaginárním statkem“ a že proto propadají prostituci, že náchylnost k zločinům je vrozená a pod. „Zděděná náchylnost ke zločinu je vrozena u armády lidí... Člověk je vůbec tvorem protiprávním. V jeho myšlení je plno představ o krádežích, smilstvu, urážkách, které potlačuje, které však znovu slaběji nebo silněji vystupují k jeho vědomí... Podle Zifity(?) je v každém člověku zárodek zla a každá lidská duše musí prodělati boj elementů rušivých a příznivých...“ (str. 114—115). Tímto způsobem byli policisté předmnichovské republiky vychovávaní k nenávisti k dělníkům a k člověku vůbec.

Pod vlivem morganistických teorií se ještě u nás někdy objevuje názor, že existuje „dědičnost povolání“: syn lékaře „zdědí“ prý po otci sklony a nadání být lékařem a naopak děti dělníků pro své dědičně získané nízké schopnosti se mohou stát zase jen dělníky. Skutečnost, že buržoasní společnost třídní diskriminací zabraňovala dětem dělníků vzdělávat se a studovat, byla tímto způsobem zahalována do mythu „dědičnosti povolání“. Nejsou ani řídké případy, kdy se učitelé pod vlivem těchto nesprávných názorů dívají s despektem na děti proto, že pocházejí z „hloupé rodiny“, nebo proto, že jejich otec se opíjí, a domnívají se, že takové děti jsou duševně méněcenné. Tyto názory jsou však zcela v rozporu s vědeckou pravdou o roli dědičnosti ve vývoji schopností člověka, kterou už před sto lety výstižně vyjádřil slavný ruský revoluční demokrat V. G. *Bělinskij*, když řekl, že příroda „v rozdělení svých drahocenných darů... jedná slepě a nevybírá si tříd“ a že „když se ve vzdělaných třídách vyskytuje více znamenitých lidí, to proto, že mají více prostředků ke svému rozvoji a vůbec ne proto, že by příroda byla vůči nižším třídám skoupější v rozdělení svých darů“ (Izbrannye sočinenija, 1947, str. 586).

2. Rasistické důsledky testování.

Rafinovanější a méně zjevně rasistickou psychologickou metodou jsou testy. I když je francouzský psycholog Binet, který první testy vytvořil, nepokládal za nástroj reakčního rasismu, přece v současné době jejich přímo masové rozšíření v USA se vysvětluje tím, že americká buržoasní třída využívá výsledků testování jednak k „důkazům“ o duševní méněcennosti národů nepatřících k anglosaské rase, jednak k hlásání „duševní méněcennosti“ dělnické a rolnické třídy. Z tohoto důvodu jsou testy výhodnější pro imperialisty než německá biotypologie, neboť jsou v souhlase s jejich rasistickou politikou jak vůči jiným národům, tak i s jejich třídně vykořisťovatelskou politikou vůči vlastnímu pracujícimu lidu. Proto se testování stalo jakýmsi mythem, propagovaným buržoasními časopisy pod americkým heslem: „Pravý muž na pravé místo“. Testy prý zaručují správný výběr lidí a jsou prý základem jejich životního úspěchu a štěstí. Kritický rozbor testování byl podán již při jiných příležitostech (viz A. Lebedová: *Boj s přežitky buržoasní psychologie a pedagogiky v naší škole*, *Pedagogika* 1951, č. 1—2, J. Linhart: *Vliv prostředí a výchovy na duševní vývoj dítěte*, *Dědictví Komenského* 1950 a j.) a bylo by proto zbytečné znovu se k tomuto rozboru podrobně vracet. Poukáži jen na některá fakta a některé důležité stránky této reakční testologie.

Používání testů spočívá na nevědeckém pojetí *schopnosti* člověka: za prvé není možno předem „změřit“ schopnosti a nadání tím způsobem — jak to činí buržoasní reakční psychologové — že se pomocí testů zjistí, že výše „kvocientu inteligence“ (IQ) činí tolik a tolik bodů (na př. 80 IQ) a že tato „výše“ schopností je trvalá (tak zv. „konstancie kvocientu inteligence“) po celý život, t. j. že při 80 IQ jde o trvalou duševní podprůměrnost. Takovýto nevědecký postup za prvé zcela přehlíží tu skutečnost, že schopnosti není možno předem „změřit“ jakýmsi umělými, nepřírozenými testy, nýbrž že vyšší nadání lze zjis-

tit především hodnotou produktů člověka. Je přece správná a všeobecně uznávaná zkušenost, že síly schopnosti, ba i dispozice k těmto schopnostem rostou u člověka v průběhu jeho činnosti a s mírou životních úkolů; studovat proto schopnosti odtržené od těchto životních úkolů a podmínek je zcela nevědecká a neplodně abstraktní metoda, jejíž třídní obsah spočívá v tom, že potlačené národy a třídy dělníků a rolníků, surově vykořisťovaných kapitalismem, jsou prohlášeny za méně schopné a duševně méněcenné.

Za druhé se buržoasní psychologové mylně domnívají, že měří pomocí testů jakousi „čistou inteligenci“, čistě „vrozené schopnosti“; ve skutečnosti však není dosud možno ani „intelligenčními testy“, ani jakýmikoli jinými přístupnými metodami přesně ohodnotit dispozice ke schopnostem člověka. Lenin často ukazoval na to, že mezi dělníky a rolníky je velké množství schopných a talentovaných lidí, ale že kapitalistický řád je hubí a ničí; jejich schopnosti nemohou se proto realizovat a stát se praktickými dovednostmi a znalostmi. Naproti tomu buržoasní psychologové tím, že nerozlišují *schopnosti* na straně jedné a *znalosti a dovednosti* na straně druhé, mohou předstírat, že pracující lid je méně nadaný a duševně méněcenný.

Testátoři dále zapominají, že výsledky testových zkoušek jsou závislé na *výchovných vlivech a životních podmínkách* a že se znalosti i schopnosti člověka mění zároveň se změnami těchto podmínek. Nevšímají si toho, že v kapitalistickém řádu se dělnické třídy nedostává kvalitní výchovy, že vykořisťování a bída ničí v zárodku nadání proletářských dětí a zabraňuje rozvoji osobnosti dítěte.

Testy mají ovšem řadu dalších nedostatků: jsou šablonovité a nevímají si proto kvalitativních rozdílů ve schopnostech, ačkoliv základním problémem je ptát se nikoliv, jak *velké*, nýbrž *jaké* má dítě schopnosti; pro svou krátkodobost a vyumělkovanost nejsou s to podat pravdivý obraz o nadání atd. Všechny tyto okolnosti znovu potvrzují to, že masové užívání testů v kapitalistické společnosti sleduje cíle reakčně politické a nikoli vědecké a že je výrazem cynické a úpadkové nedůvěry ve schopnosti a síly člověka.

Jsou-li sama metoda a samo shromažďování faktů při testování nevědecké a reakční, *tím reakčnější je výklad, interpretace těchto faktů.*

Uvedme si příklad. Místo četných pokusů amerických psychologů použijme dat, které zcela v duchu této americké reakční psychologie pomocí testů získal J. Zadražil. Provedl u nás „měření inteligence“ 1000 desítiletých dětí a obdobně jako američtí psychologové*) obdržel tato data: děti vysokoškoláků byly nadprůměrné (115 IQ), děti úředníků se středoškolským vzděláním měly 108 IQ, obchodníků a živnostníků 102 IQ, zřízců 100 IQ, dělníků kvalifikovaných 97 IQ, rolníků 94 IQ, dělníků nekvalifikovaných 90 IQ.

Z těchto dat pak J. Zadražil — zcela v závislosti na imperialistické reakční vědě, především na Termanovi, Thomsonovi a jiných vyvodil závěr, že „příčinou individuálních rozdílů jsou činitelé endogenní“, t. j. dědičnost (viz J. Zadražil, skripta psychologie z r. 1945).

---

*) Známé jsou práce anglického psychologa Thomsona a amerických psychologů Termána a Merrillové a j.

Dědičnost je podle těchto psychologů, závislých na morganismu, *nejdůležitější faktor*, který určuje vlastnosti člověka. Duševní kvality člověka prý tedy neurčuje společenské bytí, způsob života člověka, nýbrž geny, dědičné přecházející s pokolení na pokolení. Přitom tito psychologové přejímají morganistickou, nevědeckou, sovětskou mičurinskou biologii vyvrácenou představu o genech jako neměnných nositelích konstantních dědičných znaků. Rozdíl mezi lidmi jsou podle těchto testujících pedologů vyvolány kombinací genů. Výchova, sociální poměry a vztahy jsou s hlediska těchto zpátečníků, usilujících nastolit nové třídní kastovníctví, něčím nepodstatným a bezmocným.

Na vnitřní souvislost amerických rasistů s rasisty německými ukazuje studie *Fritze Maase* („Über die Herkunftsbedingungen der geistigen Führer“, 1916*), kde tento autor studuje sociální původ nejslavnějších německých spisovatelů, vědců, umělců, státníků atd., kteří se narodili po roce 1700 a zemřeli před 1910. Na základě svého materiálu dokázal, že „vyšší“ společenské vrstvy (šlechta, vrstva inteligence, bohatí obchodníci atd.), které tvořily jen 20% obyvatelstva, daly německému národu 83,2% duchovních „vůdců“, kdežto chudé třídy, které představovaly 80% obyvatelstva, produkovaly jen 16,8% vynikajících lidí. Zvláště nízká byla kvota proletariátu, z jehož řad vyrostlo jen 1,3% slavných lidí. Fr. Maas nejenomže neukazuje na sociální příčiny ubíjení talentů v dělnické a rolnické třídě, nýbrž demagogicky se snaží dokázat své nelidské rasistické názory o výlučně dědičné podmíněnosti nadání. Říká, že možnost vzdělání pro tyto „nižší“ třídy v průběhu 19. století sice stoupla, avšak přesto tyto třídy neukazují přírůstek talentů a geniů. Toto své tvrzení opírá o řadu statistických čísel, z nichž uvádíme tuto tabulku:

Sociální třída, z níž genius vyšel	Procento geniů každé třídy v daném historickém období		
	1700–1789	1789–1818	1818–1900
Šlechta	19,2	14,2	11,0
Vyšší úředníci a pod.	53,3	55,8	66,0
Obchodníci	15,3	16,4	16,4
Dělnická třída	11,9	13,6	12,4

P. Sorokin tato data potvrzuje svým „výzkumem“ (tamtéž, anglicky, str. 285), z něhož plyne, že ze 476 amerických kapitánů průmyslu a financí 79,8% má svůj původ v obchodní a průmyslové „třídě“, 15,6% v „třídě“ farmářů a jen 4,6% v třídě dělnické. K těmto pracím pak P. Sorokin poznamenává: „Čím dokonalejší se stává technika studia, tím jasnější a nespornější se stává skutečnost duševních rozdílů mezi jednotlivými rasami“ (viz str. 293). Testovací metody jsou podle Sorokina onou dokonalejší „technikou“, která „dokazuje“ „duševní méně-

*) Viz P. Sorokin: Sociologické nauky přítomnosti.

cennost" pokořených národů a vykořisťované dělnické a rolnické třídy.

Ve skutečnosti však tabulka sestavená Maasem a čísla získaná Sorokinem nepotvrzují nic jiného než to, že se přes buržoasní demagogická hesla o demokracii ve skutečnosti hospodářské a společenské postavení dělníků v průběhu dlouhých let nezlepšovalo. A naopak to, že v SSSR většina studentů vysokých škol přichází z dělnické a rolnické třídy a že v této zemi nastal přímo masový rozkvět talentů, dokazuje, že jedině socialistická revoluce může změnit podíl dělníků a rolníků na vytváření národní kultury a učinit z dělnické a rolnické třídy vedoucího činitele, jenž dává směr a ráz celé hospodářské a kulturní výstavbě.

Marxistická psychologie ukazuje, že jedině socialistickou revolucí je možno zajistit všestranný intelektuální a charakterový rozvoj pracujícího lidu; naproti tomu buržoasní psychologie hlásá neměnnost vlastností pracujícího člověka a žádá resignaci vychovatele před dědičností. Psycholog J. Zadražil se dovolává těchto slov českého biologa Kříženeckého: „Výchova a škola musí brát dědičnost duševních vlastností(!) s právě takovou resignací, jako bere dědičnost barvy vlasů, tvaru obličeje, proporci kostry a podobně.“

Podobně reakční stanovisko hájí český behaviorista V. Příhoda ve své Racionalisaci školství: „Zdá se, že otázku exogenních činitelů je řešiti z poznání, že skutečně jsou jen druhotné ve svém působení na osud člověka. Prostředí je pasivní. Sluhové v uměleckých galeriích se nestávají umělci ani uměleckými kritiky, přes to, že tráví celý život v Louvru, v Uffize nebo Zwingeru. Z hasičů se nestávají tenorové, hudební skladatelé ani estétové, přestože chodí denně do opery.“ Je až zarážející slyšet tato slova z úst pedagoga, který po celá desítiletí udával výchovnou náplň našich škol a utvářel nejméně jednu generaci našich učitelů. Hluboce kritické zamyšlení vyžaduje ta skutečnost, že pedagog, který byl po dlouhou dobu u nás autoritou, neměl vyjasněný vztah mezi výchovou, prostředím a dědičností a že přeceňoval biologické (endogenní) činitele a podceňoval činitele „exogenní“, t. j. výchovu a prostředí.

Neboť ať je tomu jakkoli, ať se tomu sebevíce subjektivně brání, jsou tito psychologové a pedagogové v jedné linii s těmi americkými tmáři, kteří mluví o závislosti výše schopností na čistotě krve. Ostrý boj proti těmto přežitkům rasismu je jedním z předních úkolů na naší kulturní frontě, která musí nesmiřitelně potírat veškerou zpátečnickou ideologii imperialismu.

Jestliže tato morganistická theorie schopností a nadání je jednou formou rasismu, tu druhá koncepce, stojící na zásadách *vulgárního geografického materialismu*, umožňuje pěstovat rasismus jiným, zastřenějším způsobem, než to činí morganisté. Tato druhá koncepce spočívá v tom, že za vedoucí faktor duševního vývoje člověka pokládá *prostředí*. Je však zásadní rozdíl, jak toto prostředí chápou dialektičtí materialisté a jak je pojmají tito vulgární mechanisté. Pro marxistu patří do pojmu prostředí především společenské bytí, jímž je určováno lidské vědomí; s jeho hlediska mají vedoucí roli v tomto

prostředí nikoli činitelé přírodní, jako je podnebí a pod., nýbrž výrobní síly a výrobní poměry. Američtí rasisté naopak tvrdí, že klima a ostatní přírodní podmínky určují vlastnosti národů. Na př. rasy žijící v chladném klimatu jsou prý vyspělejší než rasy žijící v tropech. Tropické podnebí způsobilo, že národy i lidé žijící v tropech jsou duševně líní, méně inteligentní, a proto jsou na věky odsouzeni sloužit imperialistickým „podnikavějším“ národům.

Vidíme, že se anglosaští testátoři stejně jako němečtí typologové shodují v tom, že osud člověka je fatálně předurčen činiteli, které ani jedinec, ani lidstvo není s to změnit. Nezáleží na tom, zda tímto činitelem je dědičnost či prostředí, v obou případech jde o ideologickou službu dravému imperialismu a o obhajobu jeho politiky. Jejich společným jmenovatelem je rasismus.

IV. O tak zv. tvarové (celostní) psychologii.

V převážně většině psychologických směrů, vzniklých v epoše buržoasního řádu, najdeme reakční politickou náplň, jednou v otevřené, jindy v zastřené formě. Tvarová psychologie patří mezi ty směry, které se halí ve zdánlivě seriosní, akademicky vědecký háv, které provádějí řady laboratorních pokusů, které se úzkostlivě vyhýbají ve své vědecké „absolutní čistotě“ jakémukoliv styku s politickou praxí a které se tváří jako nadřídni a věčně platné. Vyvolat takovéto zdání nadřídnosti je přání veškeré buržoasní vědy. Není úkolem této stručné kritiky podat podrobný rozbor t. zv. tvarové psychologie, omezíme se hlavně na odhalení její buržoasně ideologické náplně.

Vznik tvarové psychologie souvisí se vznikem reakčního *holismu*, který je pokračováním vitalismu Drieschova. Zakladatel holismu, anglický reakční generál J. Smuts, za jehož vlády v Jihoafrické unii se rozšířilo rasistické pronásledování Indů, tvrdí, že organismy se řídí vyšší zákonitostí než fyzikální a chemickou a že tato vyšší zákonitost spočívá v existenci celků, jež není možno vědeckou analytickou metodou postihnout. Toto metafyzické učení o převaze celků nad částmi přenesli pak biologové (na př. Bělehrádek) a psychologové (lipská a berlínská psychologická škola, u nás podle nich F. Kratina a A. Jurovský a j.) do konkrétních věd. Současně s tím estetikové vypracovali na základě této idealistické nauky o celcích svůj strukturalismus, který u nás rovněž zapustil hluboce kořeny.

Když se I. P. Pavlov ve své kritice tvarové psychologie (viz „Pavlovskije sredy“, sv. 2, str. 561—586) zabývá otázkou jejího vzniku, ptá se, proč právě r. 1890 se zrodil v psychologii pojem „kvalita tvarů“ a proč r. 1912 vystoupili tvaroví psychologové radikálně proti asocianismu. Pojem tvaru, celku, namítá Pavlov, je ve vědě už dávno známá věc — chemie a biologie přinášejí velké množství příkladů, že z prvků (na př. vodíku a kyslíku) vzniká nový celek (voda). Tvaroví psychologové tedy neobjevili nic nového, proto příčiny jejich radikálního vystoupení není možno hledat v jejich vědeckém „objevu“, nýbrž především ve společenských a politických souvislostech.

Které jsou ty politicko-ideologické okolnosti, jež vyvolaly počátkem tohoto století v život tento idealistický směr? Imperialistické

státy a mamutí trusty se snažily zvládnout liberalistický chaos a zavést svůj totalitní pořádek. Ideologickým odrazem těchto hospodářských a politických tendencí byla a je tato „celostní věda“. Její smysl povídavě prozrazuje ve svém doslovu k překladu Müller-Freientelsové „Psychologii přítomnosti“ (1937) český idealistický filosof R. Konečný: „Srovnajme jen individualistické filosofie minulého století (člověk jako společenský atom!) s dnešními filosofiemi, které se snaží býti, řečeno termínem J. L. Fischera, skladebnými! Srovnajme mechanistický a liberalistický individualismus politický s dnešními kolektivními a „totalitními“ hnutími dynamickými. (Podtrženo mnou - J. L.) Všecky ty termíny a struktury, celku, tvaru, skladebnosti, totality a pod. jsou jen výrazem touhy moderního člověka po novém řádu, po sepětí a oživení onoho chaosu, v němž se mu proměnil svět, když mu z něho přírodovědecký názor udělal ohromující skladiště poznatků, jehož konce nedohlédl, ale jež ho naplnilo vedle pýchy z analyzujícího rozumu i hořem nad ztrátou jeho smyslu“ (str. 180—181). Nemůže být jasnější řeči: věda a život byly imperialismem zbaveny svého smyslu, kterým je naplnila předcházející éra liberalismu, proto jej začali buržoasní ideologové hledat v metafysickém „tvaru“, ve fantastické „skladebnosti“ a ve fašisující totalitě.

Tyto souvislosti nám i vysvětlují, proč byla tvarová psychologie zprvu pěstována v Německu a proč nyní je kromě behaviorismu a psychoanalýzy nejrozšířenější psychologií v USA: neboť totalitní a fašistické státy těchto zemí byly a jsou onou „dynamickou silou“, která usilovala vyvést lidstvo z chaosu liberalismu do „nového řádu“ Evropy, jak o něj usiloval Hitler, a do „nového amerického řádu světa“ a do nové světové totality, jak o ni usilují dnešní vládcí ve Wall Streetu.

Které jsou základní rysy této tvarové psychologie?

Tvarová psychologie je idealistický psychologický směr, který nejbojovněji vystupuje proti již zmíněnému rovněž idealistickému asocianistickému názoru, že duševní život je možno chápat v duchu zastaralého mechanistického pojetí jako pouhý součet prvků, t. j. počítků, představ a citů, a který proti tomu vyzvedá svou zásadu o *převaze celku nad částmi*: všechno duševní dění probíhá ve strukturách a tvarech, všude vládnu celostní tendence a všechny části (prvky) jsou celostně podmíněny. „Elementy je nutno nejčastěji chápat,“ praví M. Wertheimer, jeden z představitelů tvarové psychologie, „konkrétně jako části celostních pochodů“ (viz *Psychologische Forschung*). Každý duševní jev je prý celek, který *není možno analyzovat* a jemuž není možno porozumět na základě rozboru souvislostí a příčin, které jej vyvolaly. Je zřejmé, že takové pojetí podporuje reakční irrationalismus, zeslabuje význam rozumového objektivního poznání a vede k agnosticismu.

Ukažme si na konkrétním příkladě rozboru *myšlení*, co je tato subjektivně idealistická nauka o „celcích“ a jaké cíle sleduje. Její český důsledný stoupenec F. Kratina charakterizuje myšlení v duchu scholastické filosofie Brentanovy jako *intencionální činnost*, t. j. pravdivost myšlenkových soudů a úsudků závisí na našem přesvědčení

o jejich správnosti nebo nesprávnosti (viz „Psychologie“, str. 155). Ve smyslu tohoto intencionalismu jsou pak „myšlenky specifické zážitkové celky s vlastní průběhovou dynamikou... Myšlenkový průběh je v čase probíhající tvar“ (tamtéž, str. 154 a 155). Základním rysem myšlení je prý „vhled“, t. j. jakési intuitivní „poznání vztahů významných k dosažení cíle“. Vedoucí roli při poznání mají vůle a cit. To, co je podstatné a pravdivé, není určováno objektivní realitou, nýbrž subjektivní vůlí a subjektivním citem. „Vůle dostati se k cíli řídí onu činnost, která vybírá z mnohosti vztahů vztahy významné,“ praví F. Kratina (tamtéž, str. 157). Vůle k cíli určuje myšlení a konání člověka, říká tvarový psycholog Kratina, vůle k moci je hlavní hybnou silou lidského jednání, volá ideologický předchůdce německého fašismu F. Nietzsche. Jakkoli se naši tvaroví psychologové *subjektivně*, svými názory neztotožňovali s fašismem, přece *objektivně* jeho ideologii podporují.

Přitom je nutno dále všimnout si toho, že tvaroví psychologové pojímají schopnost člověka vnímat, myslet a cítit vše v „tvarech“ idealisticky jako vrozenou disposiční „součást naší konstituce“ (Kratina, tamtéž, str. 120). Existují proto takovéto vrozené „dynamické... síly duševní struktury, jež naléhají na strukturové utváření vjemového pole“ (tamtéž). Tyto disposiční podmínky směřují k „optimální utvářenosti, v geometrické oblasti k tvarům pregnantním svou pravidelností a symetrií, ve věcné oblasti k smysluplným tvarům předmětným“ (tamtéž). To znamená, že vidíš-li ve lžici lžici, ve stromu strom, tu toto poznání a uvědomování si jejich významu nevyplývá — jak učí dialektický materialismus — z obrázení vlastností a přírodních a společenských vztahů těchto věcí a jevů, nýbrž z jakýchsi „disposičních struktur“, vrozených lidskému organismu. Podle těchto „struktur“ člověk organisuje svou zkušenost a objektivní svět — idealistický apriorismus Kantových kategorií ožívá pod jménem tvarové psychologie, aby bojoval proti poznání, vědě a pokroku.

Ve svém „Úvodu do celostní a tvarové psychologie“ (1935) Kratina otevřeně vyjadřuje tento subjektivní idealismus, jenž popírá materialistickou zásadu, že obsahy vědomí jsou odrazem objektivní, na subjektu nezávisle existující skutečnosti. „Problém, co odpovídá zážitku logické abstrakce nebo generalisace, zůstává v psychologii stále nevyřešen“ (str. 78). Zatím co dialektický materialismus — především Lenin ve svém „Materialismu a empiriokriticismu“ — dokázal, že myšlenkové abstrakce a generalisace jsou odrazem obecných vlastností věcí a jevů a souvislostí mezi nimi, stojí tvaroví psychologové bezradně před touto otázkou, kterou vědečtí socialisté už dávno vyřešili. Dialektický materialismus učí, že myšlení není v poslední instanci určováno vůlí, nýbrž objektivní skutečností, bytím člověka.

I. P. Pavlov svými pokusy dokázal, že základem myšlení jsou dočasná spojení, asociace zpevňované a zdokonalené předcházejícími zkušenostmi; tak zv. „vhled“, t. j. rychlé pochopení vztahů v dané situaci, jimž tvaroví psychologové „vysvětlovali“ myšlení, je „vyšší poznání, vyšší akt asociace, vzniklý na základě pokusů a omylů. Je to moment spojení fyziologie a psychologií... Všechn „vhled“ spo-

čívá v tom, že živočich využívá dříve vytvořené asociace" (I. P. Pavlov, Pavlovskije sedy II., str. 574). Lidské myšlení, které se kvalitativně liší od asociativních pochodů v mozku nejvyšších zvířat, je podmíněno existencí druhé signální soustavy, která je nositelkou slovního (abstraktního) myšlení; při tom však fyziologickým základem lidského myšlení jsou rovněž nervová dočasná spojení (podmíněné reflexy), probíhající na vyšší úrovni druhé signální soustavy.

Idealističtí tvaroví psychologové dále nejsou s to pochopit vývoj vědomí člověka. Pro ně neexistuje zdokonalování lidského vědomí v historickém vývoji společnosti, jak to dokazuje rozsáhlá studie H. Wenera (Einführung in die Entwicklungspsychologie), kde tento německý tvarový psycholog naprosto ztroskotal, když se pokusil analyzovat vývoj vědomí od primitivů ke kulturnímu člověku. Soustřediv se na popis jednotlivých „struktur“ psychiky primitivů a kulturních lidí, nepochopil ani vývojový proces vědomí člověka, ani jeho příčiny, jež tkví ve způsobu výroby a společenského života. Popřít vznik nového a tím i popřít sám vývoj, toť úkol všech reakčních imperia- listických ideologií.

Několik citátů z Kratinovy „Psychologie“ vysvětlí hlouběji tento pokus o popření duševního vývoje lidstva. Kratina stojí otevřeně na stanovisku mendelismu-morganismu: prohlašuje, že se dědí jen vrozené dispoice, nikoli získané vlastnosti v individuálním vývoji. „Nedědí-li se tedy nic, co vzniká teprve během vývoje, můžeme jen původní konstituci pokládat za dědičnou, přenášenou s generace na generaci“ (tamtéž, str. 112). Tak se stoupenci tvarové psychologie hlásí k reakční německé biotypologii a k jejímu učení o biologické determinaci lidské psychiky.

Jestliže se však nezachováá to, co působením prostředí v procesu vývoje nově vzniká, tu dospíváme k absurdnímu názoru, že rysy našich nových socialistických lidí byly už obsaženy v prapůvodních genech pračlověka. Psychologie, která neuznává působení prostředí a výchovy na vznik nových kvalit člověka a která neuznává možnost změn dědičné látky vlivem těchto nově vzniklých vlastností, taková psychologie se buď přímo nebo nepřímo hlásí k rasismu.

Naproti tomu I. P. Pavlov ve shodě s tvůrčí mičurinskou biologii odhaluje zákonitosti vývoje nervové činnosti (a tedy i chování) živočichů. Svým geniálním objevem podmíněných reflexů prokázal, že existuje dvojí druh reflexů: nepodmíněné (vrozené) a podmíněné (získané za individuálního života). Podmíněné reflexy se vypracovávají v průběhu minut, hodin a dnů, nepodmíněné reflexy vznikaly a fixovaly se v nervovém systému v průběhu sta a tisíce let a staly se dědičnými vlastnostmi. Sám Pavlov k této otázce praví: „Je možno přijmout to, že se některé z podmíněných, nově vytvořených reflexů později vlivem dědičnosti změni v nepodmíněné . . . Při zachování týchž podmínek života v řadě za sebou jdoucích pokolení přecházejí nově vznikající reflexy v trvalé.“ Tím Pavlov ukázal, jak se ve vývoji živočichů měni psychická funkce nervové soustavy. Pavlov, kterému stejně jako Mičurinovi nebylo nic vzdálenějšího, než být pouhým registrátorem jevů přírody, tím zároveň fyziologii ukázal metodu, jak přetvářet vlastnosti živočichů. Je přirozené, že tyto Pavlovovy objevy mají

dalekosáhlý význam i pro pedagogické působení na duševní vývoj dítěte. Pavlovovo učení znamená vítězství materialistické vědy nad idealistickou metafysickou psychologií, k níž patří i tvarová psychologie.

Rozbor těchto základních tendencí tvarové psychologie ukazuje, že za její snahou přebudovat celou psychologickou teorii na „nových“ základech je nutno hledat reakční a protivědecké cíle stejně, jako tomu bylo v behaviorismu nebo v psychoanalýze.

*

Poněvadž tvarová psychologie měla řadu stoupců, seskupených především okolo Masarykovy brněnské university (M. Rostohar, F. Kratina, R. Konečný, Kolaříková a j.) a poněvadž dvě učebnice psychologie, vydané po válce a psané v duchu celostní psychologie, „Psychologie“ F. Kratiny (r. 1947) a „Psychologie“ A. Jurovského (r. 1949) jsou v podstatě naše jediné původní učebnice psychologie, je nutno oběma pracím věnovat kritickou pozornost.

Na zásadní nesprávnost *Kratinovy učebnice* jsme již ukázali při kritice tvarové psychologie. V *Kratinově „Psychologii“* najdeme řadu dokladů o bojovně reakčním postoji jejího autora.

V úvodní kapitole vystupuje F. Kratina ostře *proti materialistickému pojetí psychiky* jako funkce mozku. Naprosto nevědecky zaměňuje materialismus mechanický za materialismus dialektický: „Argumenty materialismu byly dokonale vyvráceny, naprostá odlišnost duševních dějů od hmotných a jejich nepřevoditelnost na hmotné se obecně uznává“ (str. 7). Když Kratina způsobem, který už Marx a Engels nescíslněkrátě odhalili jako hanebný úskok, „překonal“ materialismus, otevřel si pole pro své subjektivně idealistické pojetí psychologie a účelovosti všech životních procesů. Psychologie má být podle Kratiny vybudována na této protivědecké teleologii (viz str. 160).

Dalším základním nedostatkem *Kratinovým* — a s ním i veškeré tvarové psychologie — je neznalost *theorie odrazu*, bez níž nemůže existovat vědecká psychologie. Proto se *Kratinovi* stává vědomí jakýmsi subjektivistickým „já“, nezávislým na společnosti, a jakousi „věčnou strukturou“, nadřazenou nad ostatní duševní „struktury“. Bez *theorie odrazů* nelze vědecky vysvětlit ani počítky, vjemy, paměť, představy, fantasmii a myšlení (t. j. tak zv. poznávací procesy), ani city a ani vůli. Když přestaneme vidět v duševních procesech odraz objektivní skutečnosti — společenské a přírodní —, stává se psychika subjektivním, pouze idealisticky interpretovaným jevem. Psychologie nespočívající na *theorii odrazů* a na Pavlovově učení o vyšší nervové činnosti je nevědecká, a proto i pro praxi bezcenná.

Tento nedostatek se objevuje ve zcela falešném pojetí *osobnosti*, na němž si *Kratina* i ostatní tvaroví psychologové mnoho zakládají, ačkoliv právě zde se ukazuje jejich nevědeckost nejzřetelněji.

Kratina podobně jako ostatní buržoasní psychologové za prvé přehlíží základní význam konkrétně historických výrobních a společenských vztahů pro utváření lidské osobnosti. Člověk podle něho je abstraktní „struktura“, nezávislá na čase a prostoru. Podobně jako

strukturalismus v umění znemožňuje vlivem svého formalismu skutečně vědecký rozbor uměleckého díla, tak i tvarová psychologie je překážkou vědeckému rozboru duševního vývoje člověka a slouží kapitalismu tím, že zatemňuje otázku příčin neštěstí lidstva a člověka v buržoasním řádu. Kratina, stojící na stanovisku morganismu, vysvětluje na př. charakterové vlastnosti osobnosti pomocí reakční „theorie“ anglického instinktivisty Mac Dougalla, jemuž jsou vlastnosti charakteru „organizaci pudových sil v systémy, které jsou hlavním pramenem našeho jednání“ (Kratina, Psychologie, str. 98). Ač Kratina existenci vědomí uznává, přece naprosto nechápe, v čem spočívá jeho významná úloha v lidské společnosti. Kratina nemluví na př. o významu světového názoru a ideji pro duševní vývoj člověka, naprosto mylně pojímá otázku svobody vůle, nezabývá se důležitou otázkou vztahu vědomí společenského a individuálního a pod.

I když není možno v této souvislosti všestranně vyčerpát omyly obsažené v Kratinově „Psychologii“, přece i z těchto několika příkladů je zřejmé, že není možno používat Kratinovy „Psychologie“ jako vědecké učebnice na našich vysokých školách a na našich pedagogických gymnasiích a že je třeba důsledně se orientovat na učebnice sovětských autorů, které je ovšem nutno doplnit Pavlovovým učením o vyšší nervové činnosti.

Kdežto Kratinova kniha má ráz bojovně idealistický, čtvrté vydání učebnice „Psychologia“ (z r. 1949) slovenského autora A. Jurovského má charakter *kompromisně eklektický* a připouští vedle tvarových hledisek i názory jiné.

Hned v úvodu se ukazuje Jurovský jako *eklektik idealistického ražení*. Když mluví o boji materialismu s idealismem v psychologii (viz str. 14), praví, že by bylo pro psychologii osudné, kdyby zvítězil materialistický monismus, neboť popírá nejenom existenci duše, nýbrž i duševních jevů, a tím by se psychologie stala zcela zbytečnou. Poněvadž není možno dosud rozhodnout, kdo má pravdu, zda materialisté či idealisté, přenecháme, doporučuje A. Jurovský, klonící se na stranu idealismu, tento problém „metafysice“ a „spekulaci“ a sami se spokojíme pouhým empirickým popisem duševních jevů. Je typickým znakem eklektiků, že vždy couvají tam, kde se mají řešit zásadní otázky! „Či by zůstal v platnosti jeden alebo druhý z těchto názorov, práca samej psychologie sa tým ani nestaží ani neľahčí“ (str. 18). Tato přímo programová kompromisnost Jurovského, snažící se smířovat reakční idealismus s materialismem, je neslučitelná s výchovou naší nové mladé generace, bojovnice za socialistický zítřek. Psychologie, jež je jednou z důležitých pomocných věd v theorii socialistické výchovy, musí být více než ostatní vědy naplněna revoluční bojovností.

Toto eklektické stanovisko se projevuje v řadě dalších významných otázek.

V celé knize se objevuje jakési *nesmělé koketování se sovětskou psychologií*, jejíž názory autor občas cituje vedle názorů reakčních psychologů, na nichž spočívá celá jeho učebnice. Jurovský vidí v sovětské psychologii jakési *smíření*, jakousi *synthesu subjektivistické (idealistické) a objektivistické (vulgárně materialistické) psychologie*.

Tento eklekticismus znamená nikoli boj proti reakční ideologii v oblasti psychologie, nýbrž je za současného stavu kapitulantstvím před buržoasní vědou. Příkladem tohoto eklekticismu je Jurovského tvrzení, že „toto všeobecné usmířovací a sjednocovací úsilie ve vedeckej psychologii je pro dnešný jej stav doslovne priznačné“ (str. 64). Tuto novou „usmířenou“ psychologii vidí vyrůstat nejenom v SSSR, nýbrž i v USA. Jurovský staví do jedné řady imperialistickou psychologii americkou, která se sjednocuje nenávistí proti pokroku, a revolučně socialistickou psychologii sovětskou, jejíž materialistický pohled na psychologické problémy vyrůstá ze základu marxismu-leninismu a z Pavlovova učení.

U Jurovského se objevuje další vlastnost příznačná pro eklektiky: *vidět v každém současném buržoasním směru novou vědeckou vy-
možnost*. Tak na př. píše, že současná psychoanalýza, která ve skutečnosti nemá s vědou nic společného a která se stává stále zřetelněji výrazem zahnívajících imperialismu, se „dostává teraz rozhodne k vedeckějšímu prepracovaniu svojich téz a pojmov“ (str. 63). Je snad podle Jurovského vědecké to, když američtí psychoanalytici léčí neurotičnost nezaměstnaných nebo stávkujících dělníků na základě své „theorie“ o pohlavních poruchách, nebo když prohlásí uvědomělého a revolučního dělníka za chorého pudovou pohlavní „agresivitou“?

Jinde (str. 472) líčí Jurovský rasistickou pavědu E. R. Jaenscheho jako „cenný přínos do psychologie osobnosti“ a žádá její praktické využití zejména v psychologii dítěte. Student nebo nezavěčený čtenář nabývá dojmu, že dítě je nutno vychovávat podle Jaenschových nevědeckých „I a S struktur“ a nikoli podle zásad stanovených sovětskou pedagogikou a psychologií.

Nekritické poklonkování před vším, co stvořila buržoasní věda, ukazuje Jurovský svým obdivným postojem k *testování*. „Objavenie inteligenčného kvocientu znamená samo o sebe psychologicky pozoruhodnú vec...“ (str. 253). Jurovský pod vlivem rasistických testátorů souhlasí s tím, že IQ je konstantní a že jeho konstantnost vyplývá z „biologických kořenů“ člověka.

Naprostou závislost na buržoasní psychologii ukazuje Jurovský i v kapitole o *osobnosti*. Podává nejprve nekritický přehled různých názorů na problém osobnosti — při tom zcela mylně řadí sovětskou psychologii k překonanému asocianismu — a když se pokouší o vlastní pojetí, popisuje idealisticky vývoj osobnosti jako růst jednotlivých funkcí a vědomého „já“. Jeho pojetí, které je typicky buržoasní, dívá se na osobnost jako na „abstraktního“ člověka, který žije mimo konkrétně historické sociální podmínky.

U Jurovského se objevuje zvláště nebezpečná tendence: smiřovat buržoasní vědu s marxistickou psychologií, vidět v marxistické psychologii jeden z mnoha současných směrů a dokonce tvrdit, že sovětská psychologie je jakýmsi vyústěním a sjednocením těchto směrů. Toto zcela objektivistické stanovisko, jež nechápe novost a zásadní odlišnost marxistické psychologie, nás nutí k závěru, že Jurovského učebnice „Psychologie“ nevyhovuje vědeckým požadavkům psychologie.

V minulém roce vyšla další studie, hlásící se k zásadám tvarové psychologie, brněnského psychologa M. Rostohara, „Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti“ (1950). M. Rostohar, stojící na stanovisku subjektivního idealismu, v úvodu prohlásil prostě svou tvarovou psychologii za dialektickou. Sami vydavatelé této knihy, která nepřispívá k rozvoji vědecké psychologie, uznávají, že její vyjití bylo nedopatřením.

Ukázali jsme na několika příkladech, že tvarová psychologie je nevědecká, že její základní principy vyhovují potřebám buržoasního řádu. Je proto úkolem naší nové psychologie nekompromisně bojovat proti jejím přežitkům. Čím zásadněji dovedeme odhalovat její nedostatky — a nejen její, nýbrž i ostatních nevědeckých buržoasních psychologických směrů —, tím rychleji se nám podaří vybudovat novou vědeckou materialistickou psychologii a pedagogiku, bez kterých není možno stavět novou socialistickou školu.

V. *Boj o překonání přežitků idealistické psychologie a o vypracování materialistické psychologie.*

Když hodnotíme současnou buržoasní psychologii, vidíme, že nepřekročila kromě jiných důvodů i vlivem své třídní omezenosti hranice *idealismu a mechanického materialismu*. Tyto hranice mohla překročit a k vědeckému stupni poznání vývoje psychiky mohla dojíti teprve psychologie spočívající na pokrokovém dialekticko-materialistickém světovém názoru dělnické třídy.

Při rozboru psychologie imperialistické epochy je patrné, že v ní střídavě převažují dvě stránky: buď idealistická nebo mechanicko-materialistická. Na jedné straně se vyskytují směry pojímající duševní vývoj biologicky, jako na př. behaviorismus nebo instinktivismus, na straně druhé se prosazují názory idealistické, jako na př. psychoanalýza, tvarová psychologie a j. Při tom však je nutno mít na paměti, že každý nesprávný mechanicko-materialistický názor (jako na př. vulgární Büchnerův a Vogtův názor, že mozek plodí psychiku podobně, jako játra vylučují žluč, nebo názory biotypologů a behavioristů) vyvolává nutně idealistickou opozici, která tvrdí, že duševno je více než pasivní produkt organické hmoty, a která vede do druhého extrému, podle něhož je duševno na hmotě nezávislé. *Tak nevědecký vulgární materialismus nutně rodí nevědecký idealismus.*

Tradice idealismu v psychologii jsou prastaré (na př. Platon a j.), současná idealistická psychologie navazuje však především na náboženství. Otázky duševního života člověka byly totiž po dlouhá staletí věcí náboženství a církve a byly nejdůležitějším argumentem proti materialistickému světovému názoru. Idealističtí psychologové a filosofové ze skutečnosti, že existuje svoboda lidské vůle, tvořivost lidské fantazie, vliv duševna na tělesné procesy a pod., vyvozovali reakční závěry, jež prospívaly buržoasii. Tak na př. známý německý metafysický psycholog W. Dilthey, jeho žák E. Spranger nebo americký pragmatický idealista W. James atd. tvrdili, že lidé se dělí na tvpy, z nichž každý má svou vlastní životní pravdu, a popírali tak možnost objektivního poznání světa a tím i podstatu samé vědy.

Dilthey na počátku tohoto století na př. propagoval své učení o tom, že existují tři typy lidí: materialisté (na př. francouzští encyklopedisté), objektivní idealisté (na př. Hegel) a idealisté svobody (na př. Kant). Podobné typy vytvářel Spranger, James a ostatní. Vidíme, do jakých nesmyslů zaváděl psychology idealismus, který v zájmu udržení moci buržoasie vysvětloval vývoj společnosti nikoli z materiálních, historicko-výrobních podmínek, nýbrž působením duchovních sil a lidské povahy.

Tentýž úkol v současné době převzala americká *sociální psychologie*, která historicko-materiální zákony vývoje společnosti nahrazuje fakty psychologickými. Sociální psychologové ve svých rozsáhlých studiích o „adaptaci“ individua ke společnosti hledají prostředek, jak odstranit současnou hospodářskou a mravní krizi imperialismu, a konec konců přebírají idealistické psychoanalytické argumenty o tom, že rozklad a hnilobu imperialismu je nutno léčit psychoanalyticky.

V Evropě jsou dědici této idealistické tradice *existencialisté* (M. Heidegger, K. Jaspers, J. P. Sartre a j.), kteří vyjadřující rozklad buržoasní éry, popírají smysl života a v podstatě se shodují se Sartrem, jenž blábolí: „Je absurdní, že jsme se zrodili, je absurdní, že umíráme“ („Bytí a Nicota“). K. Jaspers hlásá ve shodě s Diltheyem a s existencialisty, že činnost a světový názor člověka jsou určovány jeho trvalým typem: člověk je buď „nihilista“ nebo „člověk činu“ nebo konečně jsou lidé, kteří nacházejí „oporu v nekonečnu“ (t. j. v náboženství). Toto spojování imperialistického nihilismu s náboženstvím je typickým úkazem v současné buržoasní psychologii a filosofii.

Jak ukazují tyto stručné příklady, je současná idealistická psychologie snůškou nevědeckých názorů, vyjadřujících hnilobu imperialismu.

Materialistické tradice v psychologii sahají rovněž až do antiky (Demokritos a j.); na rozdíl od idealismu stály vždy v opozici proti náboženství a moderní přírodovědecký materialismus, především fyziologie smyslové činnosti, byl hlavní příčinou vzniku psychologie jako samostatné vědy. Psychologie se jako věda osamostatnila tím, že se začaly experimentálně studovat mozek a smyslové orgány jakožto materiální základny duševního života.

Pokud však fyziologie nevytvořila „skutečnou fyziologii mozku“, pokud byly neznámy zákonitosti jeho nervové činnosti, potud se nemohlo přírodovědecké poznání stát účinným pomocníkem a základem psychologie a svádělo psychologii k vulgárnímu materialismu. Zákonitosti vyšší nervové (t. zv. psychické) činnosti člověka s jeho součinností první a druhé signální soustavy není možno převést na nižší zákonitosti biologické. Hlavní zákony biologického vývoje zvířat jsou dědičnost a přirozený výběr, na jejichž základě vznikají u zvířat nevědomé a poměrně ztrnulé formy nepodmíněně reflexního, t. j. instinktivního chování. Psychologie, která zůstávala zakleta do těchto biologických pojmů a hranic, stávala se jednostrannou, nevědeckou a vulgárně materialistickou; nebyla s to pochopit, v čem a v jakých zákonitostech spočívá společenská podmíněnost lidské psychiky, a neviděla vědomí jako odraz historických podmínek. Tato buržoasní vulgární materialistická psychologie nemohla dojít k poznání, že materialistickým základem vědecké psychologie je nejenom biologie a fyzio-

logie, nýbrž též historický materialismus. Typickým příkladem takovýchto vulgárně materialistických teorií v psychologii je behaviorismus a biotypologie.

Byl to slavný ruský fyziolog J. M. Sečenov, který hlouběji než ostatní buržoasní přírodovědci přispěl k prozkoumání materiálních základů duševna, t. j. nervových procesů a především činnosti mozku.

Zakladatelem této skutečné fyziologie mozku, která se může stát pevným materialistickým základem psychologie, je I. P. Pavlov. Ve svém referátu „Skutečná fyziologie mozku“, připraveném pro sjezd psychiatrů, neurologů a psychologů, který se měl konat ve Švýcarsku r. 1914, Pavlov ukazuje na význam učení o vyšší nervové činnosti pro psychologii: „Před několika lety napsal náš vážený předseda (t. j. psycholog E. Claparède — J. L.) tyto řádky: „Až fyziologové vytvoří vedle psychologie fyziologii mozku — mám na mysli *skutečnou fyziologii* a nikoli psychologickou kopii, kterou nám pod tímto názvem předkládají, fyziologii, jež je schopna za sebe mluvit, aniž by jí psychologie slovo za slovem napovídala, co má říci — tehdy se podíváme, je-li výhodné zrušit lidskou psychologii a tedy i psychologii srovnávací. Ještě jsme se však tak daleko nedostali.“ Nelze nepřiznat, že tato kritika tehdejší situace byla oprávněná a že celková formulace otázky byla co možno nejvhodnější. Na základě své mnohaleté vědecké činnosti s bezmála stem spolupracovníků se odvažují s plným přesvědčením tvrdit, máje na zřeteli jak náš vlastní faktický materiál, tak i materiál jiných badatelů, že se *zrodila a rychle roste fyziologie* (a to „skutečná“ fyziologie ve smyslu profesora Claparèda) *mozkových hemisfér* (podtrženo mnou — J. L.), která při studiu normální a patologické činnosti hemisfér zvířat používá fyziologických pojmů a která nemá ani v nejmenším zapotřebí volat třeba jen na okamžik na pomoc psychologické pojmy a slova. Při tom práce spočívá na pevném, hmotném a faktickém základě, stejně jako v celé ostatní přírodovědě; zásluhou toho se vskutku nezadržitelně hromadí přesný materiál a neobyčejně se šíří obzor bádání.“ (Cit. podle čas. Sovětská věda, Lékařství, 1950, č. 2, str. 114.)

Pavlovovo učení, tato „skutečná fyziologie“ mozku, znamená překonání mechanického materialismu v psychologii a fyziologii tím, že Pavlov ukázal na kvalitativní specifčnost korových procesů a jejich funkcí a především pak na kvalitativní svéráznost vyšší nervové činnosti člověka, u něhož jako produkt historického společenského vývoje vznikla druhá signální soustava. Pavlovovo učení je dalším rozvinutím dialektického materialismu v oblasti biologie, fyziologie a psychologie.

Psychologie se tedy stává skutečnou vědou teprve na základě *dialektického materialismu*. Proto je rozvoj vědecké psychologie nerozlučně spjat se stále hlubší a bojovnější aplikací principů dialektického materialismu v psychologii a se stále nekompromisnějším kritickým a odmítáním nevědecké psychologie buržoasní. Zkušenosti sovětské psychologie ukazují, že psychologie člověka nevystačí s aplikací historického materialismu a že jediným předmětem jejího studia nemůže být jen společenská podmíněnost lidské osobnosti. Neboť neméně důležitou součástí materialistické psychologie je Pavlovovo

učení o vyšší nervové činnosti. Psycholog musí nejenom studovat změny a zákonitosti vývoje duševních procesů a vlastností v souvislosti se změnami způsobu výroby, společenských vztahů a výchovy, nýbrž musí i proniknout k poznání zákonitostí mechanismů vyšší nervové činnosti, objevených I. P. Pavlovem. V tomto smyslu je možno říci, že teprve pavlovská psychologie je psychologii dialekticko-materialistickou.

*

Na své cestě vpřed k dialekticko-materialistické psychologii se musí naše psychologie nekompromisně vyrovnat se všemi přežitky, které v ní minulost zanechala. To je první úkol, který stojí před českou psychologii, která má před sebou takové možnosti rozvoje, jaké dosud nikdy neměla. Toto kritické hodnocení buržoasní psychologie však může být úspěšně provedeno jen tehdy, jestliže bude současně spojováno s tvůrčím řešením konkrétních úkolů, které stav současné vědy i potřeby praxe na naši psychologii kladou.

Předním a nejzávažnějším úkolem při překonávání neuspokojivého stavu, ve kterém je dosud naše psychologie, je její hluboké a zásadní přebudování na materialistickém základě *Pavlova učení o vyšší nervové činnosti*. Tento úkol si staví před sebe i psychologie sovětská, jak bylo zdůrazněno sovětskými psychology B. M. Těplovem a S. L. Rubinšteinem na loňském vědeckém zasedání sovětských fyziologů.

Jen tehdy, když psychologie bude důsledně vycházet z Pavlova učení, stane se vědou *materialistickou* a zbaví se dosavadního subjektivismu a idealismu. To znamená studovat vědomí jako vlastnost mozku, vidět psychické procesy v jejich jednotě s procesy fyziologickými. Zásada *objektivního* výzkumu, I. P. Pavlovem tolik zdůrazňovaná, musí se stát výzkumnou metodou vědecké materialistické psychologie. Psychologie, která se zabývá vědomím bez zřetele k mozkové činnosti a bez znalosti zákonů této činnosti, dostává se do slepé uličky nevědeckosti, introspektivní spekulace, což se projevuje ve zmatku, jenž vládne v idealistické psychologii, kdy si každý psycholog vytváří „svou“ psychologii a postupuje „svými“ methodami a „svou“ cestou.

Psychické procesy mohou být vědecky utříděny a vysvětleny jen tehdy, když se psychologie opře o fyziologický Pavlovův rozbor vyšší nervové činnosti. „Nikoli psychologie má pomáhat fyziologii velkých polokoulí, nýbrž fyziologické zkoumání tohoto orgánu u živočichů se musí stát základem přesné vědecké analýsy subjektivního světa člověka,“ píše I. P. Pavlov (Lekcii o rabotě bolšich polušarij golovnogo mozga, 1949, str. 20), mající v plánu probrat všechny psychologické pojmy a vysvětlit je na základě svého učení o vyšší nervové činnosti.

Dosavadní idealistická psychologie byla vědou *jen popisnou*, a proto nebyla schopna příčinně objasnit psychické procesy a trpěla roztržitostí a nesjednoceností svých poznatků, jež se projevovaly v povrchním funkcionalismu skreslujícím duševní život člověka.

Sovětská psychologie s úspěchem vyřešila vztah vědomí k bytí a především ukázala duševní vývoj jako proces mocně ovlivňovaný

výchovou. Nyní je nutno prohloubit psychologickou práci tím směrem, že bude definitivně překonán psychofysický paralelismus a že bude zahájeno studium lidské osobnosti v její psychofysické jednotě. Požadavek studia lidské osobnosti a jejího vědomí v její jednotě s prostředím i v její jednotě s nervovou činností je velký a odpovědný úkol, který klade současná doba českým psychologům.

Aby tyto úkoly, spojené s výzkumem vyšší nervové činnosti, především vyšší nervové činnosti člověka, mohly být plněny, byla zřízena výzkumným střediskem ministerstva zdravotnictví ve spolupráci s ministerstvem školství, věd a umění *laboratoř pro výzkum vyšší nervové činnosti*. V této laboratoři pracuje kromě skupiny fyziologické a skupiny pathofyziologické, které se zabývají příslušnými problémy Pavlova učení, skupina pavlovské psychologie, která zahajuje studium vývoje vyšší nervové činnosti dítěte, především s hlediska součinnosti první a druhé signální soustavy; práce této psychologické skupiny bude navazovat na výsledky pavlovských laboratoří prof. A. G. Ivanova-Smolenského a N. I. Krasnogorského a bezprostředně nyní připravuje výzkumnou práci, v níž bude spojován pavlovský laboratorní výzkum vývoje vyšší nervové činnosti dětí s metodou pedagogického pozorování.

Naši psychologii zůstávají i další úkoly. Především je nutno analyzovat vývoj *nové socialistické osobnosti*, rodící se u nás v nadšeném budovatelském boji za socialismus; dále věnovat soustavněji pozornost *pedagogické praxi*, studovat, jak naše nová škola vychovává nové socialistické pokolení, zevšeobecňovat se stanoviska psychologie její zkušenosti a tím pomáhat socialistické výchově nových generací. Na těchto otázkách pracuje kolektivně psychologický seminář pedagogické fakulty v Praze, který připravuje pro příští rok studii „Osobnost v socialistické společnosti“.

Je nutno si uvědomit celý dosah těchto změn v oblasti psychologie nejen pro samostatnou theoretickou a výzkumnou práci, nýbrž i pro přednášky na našich fakultách, i pro vyučování psychologii na našich pedagogických gymnasiích a ostatních školách třetího stupně.

Učení I. P. Pavlova o dvou signálních soustavách ve světle marxisticko-leninské teorie poznání.

A. G. SPIRKIN — kandidát filosofických věd (Ústav filosofie AV SSSR):

Geniální vědec I. P. Pavlov svými výzkumy položil pevné přírodovědecké základy materialistické psychologie, vytvořil theoretickou základnu pokrokového světového lékařství, přinesl další zdůvodnění a konkrétní marxisticko-leninské teorie poznání.

Veliký význam má myšlenka I. P. Pavlova o tom, že u člověka vznikla při jeho pracovní činnosti specificky lidská forma korové činnosti, kterou Pavlov nazval *druhou signální soustavou*. Idea o druhé signální soustavě, působící v nerozlučné jednotě s první signální soustavou, vytvořila perspektivu prohloubení zkoumání nejsložitějších